

Discussie Studiekringdag 1979

De discussie werd gevoerd aan de hand van elf stellingen die in voorafgaande besprekingen tussen studieringbestuur, preadviseurs en discussieleider hun vorm hadden gekregen. Deze stellingen weerspiegelden dan ook de verschillende open vragen en onzekerheden die rondom het thema bleven bestaan.

De verhouding tussen "bosreservaten" en "natuurreservaten" is één van de sleutelproblemen. Een natuurreservaat is een deel van het landschap waarin de menselijke invloed zodanig beperkt wordt dat de "biologische waarde" behouden blijft. In de Westeuropese situatie, waar overal menselijke invloed te bespeuren is, betekent dit dat ook een minimum aan menselijke invloed nodig is om de biologische waarde - die mede daardoor bepaald wordt - te behouden. In die zin wijkt het "natuurmodel" in de bosreservaten (geen menselijke activiteit) af van de meeste gangbare natuurreservaten.

Een "bosreservaat" zoals in deze studieringdag besproken, is een langlopend oecologisch experiment met als nulniveau de situatie: "geen verdere menselijke ingreep", als volgend niveau de situatie: "continuering van de menselijke ingrepen" en tenslotte verschillende situaties waarin de menselijke ingrepen toegesneden worden op diverse, uit de maatschappelijke vraag voortgekomen doelstellingen ten aanzien van het betreffende bos. Hierbij valt te denken aan "multiple use" d.w.z. een optimale combinatie van de doelstellingen produktie, recreatief gebruik, schermwerking en behoud van natuurwaarde, met naar plaats en tijd vaak uiteenlopende gewichten hiervan; verder aan "zuiver recreatief gebruik" en ook aan "vergroting van natuurwaarde".

Door verschillende discussianten werd juist deze laatste doelstelling gezien als het doel bij uitstek van de bosreservaten. Anderen echter zagen hiervoor ook een belangrijke functie weggelegd bij het ontwikkelen van verantwoorde methodes om andere maatschappelijke wensen ten aanzien van het bos te realiseren. Weliswaar dienen hiervoor ook de normale bosbouwkundige proefterreinen, maar daarbij doet zich het probleem voor dat op langere termijn het voortbestaan van de nulvlakten niet verzekerd is, wat beperkend werkt op de aard van de probleemstelling.

De blijvende reservering van het "natuurmodel" en het "continueringmodel" moet zorg dragen voor een goed referentiekader voor bosbouwkundige beheers-experimenten.

De keuze en inrichting van bosreservaten roepen de nodige problemen op. Er zijn al reservaten in een aantal van de meest natuurlijke bossen. Deze hebben veelal de status van natuurreservaat en leveren veel informatie over de natuurlijke processen die zich in zulke bossen afspelen. Soms zijn dit kleine objecten van kwalitatief grote betekenis, ook al vertegenwoordigen ze geen volledige boscossystemen in die zin dat alle ontwikkelings- en successiestadia erin voorkomen.

Daarnaast bestaat de wens om ook reservaten te stichten in bossen waarvan het karakter sterker door de mens bepaald is. Juist hier is het inzicht in de wisselwerking tussen menselijke ingrepen en natuurlijke processen beperkt. Deze bossen nemen veruit het grootste deel van het Nederlandse bosareaal in de behoefte aan verdere ontwikkeling van de bosbouwkunde kennis hiervan is zeer groot. Bosreservaten in deze bostypen kunnen een belangrijke bijdrage leveren. Er werd echter opgemerkt dat men dan bij het "natuurmodel" vooral de nawerking ziet van de drastische ingreep van de bosaanleg. De duur van deze nawerking moet niet onderschat worden. Het is nog een open vraag of het zelfregulerend vermogen van zo'n bos al zover ontwikkeld is dat bij "niets doen" het bos in stand blijft. Dit is juist één van de dingen die men zou willen weten. Daarnaast zal het "continueringmodel" moeten leren of en hoe de mens, in samenspel met de op gang gebrachte processen, het karakter van dit soort bossen kan handhaven. Het "proefmodel" of de verschillende "proefmodellen" zullen moeten laten zien welke ontwikkelingsmogelijkheden open staan.

Een volgende vraag is of al deze objecten in één als reservaat aan te wijzen complex bijeen moeten liggen en of daarbij dan ook nog een bufferzone deel van het reservaat moet uitmaken, of dat ze over verschillende objecten verspreid gesitueerd kunnen zijn. In elk geval, maar vooral in het tweede, is er het probleem van de vergelijkbaarheid. In de uitgangstoestand moeten de objecten naar milieu en bostype sensu Van den

Wijngaard zeker vergelijkbaar zijn en bij de verdere ontwikkeling zal in geen geval het abiotisch milieu door de mens veranderd mogen worden (dus geen ingrepen in bodemvruchtbaarheid of waterhuishouding).

In dit verband werd erop gewezen dat de gewenste grootte van de reservaten bepaald wordt door de schaal van de verjongingsvlakten en verdere ontwikkelingsstadia die men binnen een gegeven "model" vertegenwoordigd wil zien. Recent onderzoek van Koop in de Noordduitse "Urwaldzellen" heeft geleerd dat er verband bestaat tussen de grootte van de verjongingsvlakten en het bostype. In armere bostypen zouden de verjongingsvlakten en de daarmee samenhangende minimumomvang van de reservaten groter zijn dan in rijke.

Vrij algemeen was men van mening dat men weliswaar veel voordeel kan hebben van buitenlandse studies aan "oerwouden" en min of meer natuurlijke bosreservaten, maar dat men niet zonder eigen onderzoekobjecten tot een juiste interpretatie kan komen. Er is hier een parallel te signaleren met meteorologische en klimatologische onderzoeken. Ook hier moet men buitenlandse waarnemingen gebruiken, maar kan alleen zinvolle resultaten bereiken als men ook een eigen net van observatiepunten heeft. Het Westeuropese milieu wijkt af van dat van vele buitenlandse natuurbossen en zelfs bij ogenschijnlijk overeenkomende bostypen moet men zelf na kunnen gaan hoever de overeenkomsten gaan en waar zich verschillen manifesteren. Men moet zich bovendien realiseren dat ook in de buitenlandse "oerwouden" de natuurlijke processen doorkruist worden door naderkingen van vroegere menselijke ingrepen, zoals beweiding, selectieve uitkap, bijplanten van bepaalde boomsoorten (eik, beuk) en dergelijke. De meeste als "oerwoud" betitelde buitenlandse bossen zijn te beschouwen als "natuurmodellen" die één of anderhalve eeuw geleden gestart zijn in cultuurbossen, terwijl de meeste natuurreservaten in Nederlandse bossen meer het karakter hebben van "continueringsmodellen", eveneens in cultuurbossen. De behoefte aan spoedige instelling van Nederlandse "natuurmodellen" werd sterk gevoeld.

Sommige discussianten wilden zich bij de keuze van reservaten liever richten naar vegetatiekundig gefundeerde bostypen dan naar de meer cultuurhistorisch omschreven typen van Van den Wijngaard. Anderen echter achtten de vegetatiekundige grondslag te onzeker en wezen op de snelle veranderingen van de inzichten in de kenmerken van natuurlijk bos. Zelfs in vegetatiekundig sterk overeenkomende bossen kan de mate van menselijke invloed nog ver uiteenlopen, waarbij als voorbeeld werden genoemd de grovedennenbossen, waarvan sommige door bezaailing zonder grondbewerking uit heide werden ontgonnen en andere ontstonden door beplanting van de met de stoomploeg omgeploegde heide.

Van natuurbehoudszijde werd opgemerkt dat bosreservaten eerder gewenst zijn als kernen van waaruit de levensgemeenschap verrijkt en gestabiliseerd kan worden, dan als middel om het inzicht in het functioneren van bos- en bosachtige oecosystemen te vergroten. Hiertegenover werd van bosbouwzijde gesteld dat men hierin ook geïnteresseerd is maar bovendien wil weten *hoe en in welke mate* die stabilisering bereikt wordt. Hiervoor moet men zich ook tijdig afvragen wat en hoe er waargenomen moet worden en hoe dit materiaal voor onderzoek toegankelijk gemaakt en gehouden moet worden.

De provocerende stelling X over afrastering en apart wildbeheer in de reservaten leidde tot scherpe discussie. Enerzijds werd gesteld dat uitsluiting van wildinvloed een onnatuurlijke ontwikkeling ten gevolge zal hebben. Men moet naar zelfregulering van het bos toe, waarbij het wild meetelt. Anderzijds werd erop gewezen dat de wildstand nu meestal onnatuurlijk hoog is (recreatieve wildstand) en bovendien door menselijke invloeden onnatuurlijk fluctueert. Men zal in de reservaten dit soort menselijke beïnvloeding ook in de hand moeten houden, zo nodig zelfs moeten kunnen uitsluiten. Iets overeenkomstigs geldt voor het gevaar van spontaan binnendringen van exoten (*Prunus serotina*).

Bij afronding van de discussie bleek dat de meningsvorming over de voorgestelde bosreservaten nog lang niet uitgekristalliseerd is.

J. J. Westra